

УДК 81'42=311'23'38

ІНВЕРСІЯ ЯК РИТОРИЧНА ФІГУРА В АНГЛІЙСЬКОМУ МОДЕРНІСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (СИНЕРГЕТИЧНИЙ ТА ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ ВИМІРИ)

Орест Толочко

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська 1, м. Львів, Україна, 79000
orest.tolochko@lnu.edu.ua*

У статті розглянуто синергетичні та психолінгвістичні аспекти функціонування контекстів з інверсивними моделями у творах Д. Джойса. В аналізованих фрагментах художньої прози інверсія як риторична фігура слугує вагомим елементом творення експресивності тексту. Окрім суто фактуальної, інверсія виконує й стилістичну функцію увиразнення елементів контексту: зокрема інверсивні конструкції використовуються для: (1) емпізи семантичних елементів концептуального характеру для виявлення оцінки навколишньої дійсності; (2) номінації та ставлення до окремих осіб як чинників, що формують негативне чи позитивне емоційне сприйняття безпосереднього оточення; (3) використання інверсивних конструкцій для опису зовнішності персонажа з метою його додаткових характеристик; (4) розкриття психоемоційного ставлення до іншої людини через суспільну думку щодо її поведінки, що призвела до деградації соціального статусу й осуду такої поведінки; (5) формування оцінки ситуації та окремих людей через детальний опис предметів для формування ставлення до присутніх та ситуації. Застосування синергетичного та психолінгвістичного підходів до аналізу художнього дискурсу уможливорює глибоку інтерпретацію дискурсу в аспекті його контент-аналізу, а також використовується для розкриття задуму письменника стосовно психоемоційної інтерпретації зображуваної художньої дійсності реципієнтом. Синергетичний вимір тексту передбачає детальний розгляд його одиниць з огляду на мультіривневу структуру висловлювань у межах макроконтексту. Для цього необхідно здійснити лінгвістичний аналіз, що поряд з психолінгвістичним дослідженням свідчить про глибоке прочитання літературних творів.

Ключові слова: інверсія, лінгвосинергетичний та психолінгвістичний вимір, виразність, стилістична функція, проза Д. Джойса, контекст, риторична фігура.

Вступ. Розмаїття парадигм та мультиаспектність міждисциплінарних зв'язків сучасного мовознавства уможливорює застосування різноманітних підходів до аналізу мовних явищ, зокрема досліджуючи літературні твори певного письменника. Актуальним виявляється аналіз функціонування інверсії у художніх текстах із використанням синергетичного та психолінгвістичного підходів.

Поняття *синергія (спільна дія)* вказує на комбінований вплив декількох чинників, який характеризується тим, що їхня дія суттєво переважає ефект кожного окремо взятого складника. Властивість синергії має номінативна одиниця, зміст якої значно більший, ніж зміст окремого елемента її структури і суми значень цих елементів. Синергію

інтерпретують як явище колективного мислення, обміну ідеями [13, с. 647]. Як зазначає Є. Г. Фоменко, синергетичний підхід вивчає самоорганізацію та саморегулювання системи тексту. Синергетичне дослідження тексту наближається до його розуміння як середовища, в якому встановлюються режими та порядки системи тексту. До того ж, девіантність (порушення мовних норм) (*О. Т.*) не розглядаються поза межами художнього тексту [8, с. 190]. Л. С. Піхтовнікова дотримується думки, що створення смислу за допомогою мови містить протиріччя. Між його відтінками немає постійних і чітких кордонів, однак його вербальне вираження досягається лише словами-символами, що містять у собі тільки обмежені, а не континуальні значення та смисли. Така суперечність долається через створення адресатом смислу, що заснований на суб'єктивній актуальності значень, що містяться у словах. Посилення значущості у напрямку, бажаному адресатові, досягається багатьма мовними засобами [6, с. 180]. Зазначене вище обґрунтовує доцільність дослідження стилістичної маркованості дискурсивних фрагментів із риторичними фігурами (окрема інверсивними моделями) з урахуванням багаторівневої організації вказаних фрагментів [7]. Риторична структура охоплює когнітивні зв'язки у дискурсі [13, с. 625]. Через метафоричність контекстів адресат (реципієнт) здатен досягнути авторські (письменницькі) (*О. Т.*) смисли, використовуючи аналогії, ототожнення об'єктів і цим актуалізуючи потрібний адресатові напрямок смислу. Такий процес має синергетичну природу, самоорганізуючи нові атрактори смислу, що “притягують”, розкривають знання адресата про об'єкт уваги, вибудовують фрейм його характеристик [6].

Мета статті – дослідити та обґрунтувати функції дискурсивних фрагментів з інверсивними моделями як засобів емоційного впливу на реципієнта у процесі інтерпретації модерністичного дискурсу з урахуванням синергетичного та психолінгвістичного підходів до аналізу тексту.

Матеріалом дослідження слугує модерністична проза – збірка оповідань Д. Джойса “Дублінці”. О. Т. Бандровська стверджує, що методологія дослідження естетичного Модерну повинна враховувати той факт, що поряд із розмаїттям “магістральних художніх тенденцій” у мистецтві зароджуються й поступово поглиблюються такі явища, що виходять з інших, часто протилежних, позицій [1, с. 81–82]. Дублінці постають перед читачами як “белетризовані жителі Дубліна”, хоча безпосередня ціль письменника – змалювати (а точніше – відзеркалити) реальне місто з його реальними мешканцями, легко впізнаваними географічними локаціями. У творах змальовано найрізноманітніші аспекти людського життя – смерть, параліч, сексуальну фрустрацію, безнадію та порожнечу [11].

Методологія. Розгляд лінгвістичного методу як складної сутності охоплює онтологічний та методологічний виміри, що є необхідним для аналізу багаторівневих одиниць і категорій, оскільки передбачає синергію різноманітних підходів [2, с. 44]. Для цілісного дослідження текстових фрагментів застосовується *описовий* метод, що включає аналіз та синтез окремих елементів структури дискурсу задля глибшої інтерпретації зв'язків між компонентами у межах контексту [5, с. 14]. Психолінгвістичний аналіз спрямований на розкриття ментальних процесів, через які відбувається подання та розуміння інформації [10]. Психолінгвістичний підхід до інтерпретації тексту

спрямований на дослідження психологічного підґрунтя мовних категорій, зокрема їх лінгвостилістичних характеристик [3, с. 87–89]. У межах психолінгвістичного дослідження також застосовують *контент-* та *інтеннт-*аналіз. Методика *контент-аналізу* передбачає з'ясування чинників, за якими можна зробити висновок щодо змісту, особливостей мислення, особливостей ціннісних орієнтацій його автора [13, с. 290]. Контент-аналіз зосереджено на інтерпретації окремих елементів семантичної структури макроречення та обґрунтування їх значущості у канві дискурсу. *Інтеннт-аналіз* ґрунтується на понятті “інтенція” як “паравербальний, осмислений намір” (мета) мовця, що зумовлює комунікативні стратегії та засоби, спрямовані на розкриття інтенцій мовця (письменника) [4, с. 57–58]. Структура інтенції містить такі складники: (1) формування на підставі мотиву осмисленого бажання досягнути певного ефекту; (2) усвідомлення необхідності [13, с. 203]. Л. І. Шевченко стверджує, що функційно-текстовий рівень визначає не лише системні параметри вербалізованої комунікації, а й дозволяє заглибитися в смислові виміри “прирошення смислу”, “конотативний надлишок”, модельований синтагмачно і виявлений як функціонально-смислова множинність чи споріднена закономірність [9, с. 129].

Результати дослідження та їхнє обґрунтування. У вимірі проблем художньої прози Д. Джойса чільне місце належить розкриттю емоційного стану персонажа, деталізації чинників, що стали його причиною. До того ж, дискурсивний фрагмент, органічно “вплітаючись” у канву тексту, характеризує зображувану у творі дійсність: *Rapid movement through space elates me; so does notoriety, so does the passion of money. There were three good reasons for Jimmy's excitement* [15, p. 38]. Функція інгерентно експресивної інверсивної структури з допоміжним *do* у цьому контексті полягає у підсиленні конотативного навантаження рематично наголошеного іменника *notoriety* [14] та фрази *the passion of money*. Смислово пов'язуючись зі змістом попереднього та наступного речень, твориться синергетична єдність, що спрямована на передання емоційного стану героя твору, вказуючи на фізичний чинник руху *rapid movement through space* та *possession of money* як бажані для нього умови середовища; лексема *notoriety* (the state of being publicly known) [14, p. 1341] творять текстовий вимір характеристики персонажа, формуючи певне ставлення до нього.

У наступному контексті інверсивні моделі, виконуючи переважно фактологічну та номінативну функції, не позбавлені емоціогенного навантаження, оскільки відображають емоційну реакцію персонажа на оточення через усвідомлення своєї небажаності та “зайвості” поряд з певними особами: *They sat well back and gazed formally at the distant speck of red light which was suspended before the high altar. In one of the benches near the pulpit sat Mr. Cunningham and Mr. Kernan. In the bench behind sat Mr. M'Coy alone; and in the bench behind him sat Mr. Power and Mr. Fogarty. Mr. M'Coy had tried unsuccessfully to find a place in the bench with others and when the party had settled down in the form of quincunx, he had tried unsuccessfully to make comic remarks* [15, p. 167]. Брак вільного простору, неможливість комфортно перебувати в оточенні вказаних людей змушують героя твору іронічно поглянути на ситуацію. Речення-ремарка *he had tried unsuccessfully to make comic remarks* як частина оповідної структури передає іронічне, навіть зневажливе, ставлення до середовища свого

перебування, водночас засвідчує його абсолютну неспроможність якось вплинути чи щось змінити.

Дещо інше емоційне ставлення до оточення спостерігаємо у такому текстовому фрагменті: *Even he was sensible of the decorous atmosphere and even he began to respond to the religious stimulus. In whisper Mr. Cunningbaum drew Mr. Kerman's attention to Mr. Hartford, the moneylender, who sat some distance off, and to Mr. Fanning, the registration agent and mayor-maker' of the city, who was sitting immediately under the pulpit beside one of the newly elected councilors of the ward. In the right sat old Michael Grimes, the owner of three pawnbroker's shops, and Dan Hogan's nephew, who was up for the job in the Town's Clerk office. Further in front was Mr. Hendrick, the chief reporter of The Freeman's Journal, and poor O'Cornoll, an old friend of Mr. Kerman's who had been at one time a considerable commercial figure. Gradually, as he recognized familiar faces, Mr. Kerman began to feel more at home* [15, p. 167–168]. Два перші наведені речення становлять своєрідну пресупозицію, позначаючи загальний емоційний клімат середовища. Як і в попередньому аналізованому контексті, інверсивна модель виконує фактологічну та номінативну функції. Текстовий фрагмент, однак, не позбавлений емотивної виразності, оскільки відображає психологічний аспект ставлення персонажа до змалюваного у тексті оточення. Якщо у попередньому контексті оточення сприймалося як негативне, недружнє, у наведеному фрагменті дискомфорт героя зумовлений не спроможністю бачити знайомі обличчя поряд, де всі присутні є “відомими та знаними людьми у місті”. У такому товаристві герой твору почуватися ніяково. Лише угледівши давнього друга, він відчув певне психологічне полегшення. Головна частина останнього наведеного складнопідрядного речення містить ідіоматичний вислів *to feel more at home*, що передає відчуття легкості та задоволення, а отже, вказує на психологічний комфорт [14, p. 943].

Представлення характеру (значною мірою і зовнішності героя твору) (О. Т.) становить один із ключових елементів у структурі тексту, оскільки цей елемент є визначальним у встановленні відношення герой *твору* – *читач*, зокрема оцінка персонажа читачем, встановлення особливого емоційного зв'язку між ними, моделювання (уподібнення) психологічного стану героя твору та читача у реальності системи тексту та поза нею [10]. У художніх текстах контексти з інверсією також часто використовують для опису зовнішності персонажа, зокрема як засіб змалювання його психологічного портрету, подаючи додаткову характеристику героя твору в межах контексту та цілого тексту: *Mr. Duffy abhorred anything which betokened physical or mental disorder. A medieval doctor would have called him saturnine. His face which carried the entire tale of his years, was of a brown tint of Dublin streets. On his long and rather large beard grew dry black hair and a tawny moustache did not quite cover an unamiable mouth. His cheekbones also gave his face a harsh character, but there was no harshness in his eyes, which looking at the world from under tawny eyebrows gave the impression of a man ever alert to greet a redeeming instinct in others but often disappointed* [15, p. 102]. Детальна фіксація особливостей зовнішнього вигляду персонажа має на меті, передовсім, справити на читача певне враження. Надто детальний, дещо гіпертрофований опис зовнішності героя із зазначенням кольірних параметрів (*tawny* – consisting of brown with preponderance of yellow and orange) [14, p. 2137] та *unamiable mouth* (*unamiable* (opposite to) kindly disposed, friendly)) [14,

р. 55], також певні оцінні елементи та твердження стосовно психічного та фізичного стану особи (*abhorred anything which betokened physical or mental disorder*; експресивно маркований прикметник *saturnine* (*sluggish, cold, gloomy in temperament*) [14, р. 1793], хоча враження твердості та жорсткості його характеру (*harshness – disagreeable hardness and rudeness*) [14, р. 869] не було у його очах. Іронічне речення-ремарка *A medieval doctor would have called him saturnine* та частини речення *gave the impression of a man ever alert to greet are deeming instinct in others but often disappointed* доповнюють психологічний портрет.

Інверсивна модель у модерністському тексті також може слугувати засобом ілюстрації психоемоційного ставлення персонажа твору до іншої людини з проєкцією на суспільну оцінку поведінки цієї особи, зокрема натяк на її моральну деградацію, що призвела до безглуздої смерті. Герой твору усвідомлював свою причетність до змальованих трагічних подій: *The threadbare phrases, the inane expressions of sympathy, the cautious words of a reporter won over to conceal the details of a commonplace vulgar death attacked his stomach. Not merely had she degraded herself; she had degraded him. He saw the squalid track of his vice, miserable and malodorous. His soul's companion. He thought of the hobbling wretches whom he had been carrying cans and bottles to be filled by the barman. Just God, what an end! Evidently she had been unfit to live, without any strength of purpose, an easy prey to habits, one of the wrecks on which civilization has been reared* [15, р. 109]. Перше наведене речення становить своєрідну пресупозицію, визначаючи емоційне ставлення читача до описаної далі події, а також героїні твору, якої це стосується, зокрема, іронічність, байдужість та зневажливе ставлення до трагічної події. Це ілюструють такі вислови як *the threadbare phrases, the inane expressions of sympathy, the cautious words of a reporter*, зокрема прикметник *threadbare* (*having lost its influence, trite, commonplace*) [14, р. 2179], *inane (expressions)* (*(empty, void), destitute of sense*) [14, р. 975], а також експресивно маркований образний вислів *attacked his stomach*, що надає емотивного колориту. Пейоративна конотація також властива адгерентно експресивному словосполученню *the cautious words (of a reporter)*, що також доповнюють виразність фрагменту. До того ж, смерть людини (однієї з героїнь твору) характеризується як *commonplace* (*common and trite*) [14, р. 350], *vulgar* (*having an offensively mean character*) [14, р. 1374]. У наступному інверсивному реченні *Not merely had she degraded herself; she had degraded him* актуалізовано концепт DEGRADATION, що утворений від дієслова *degrade* (*reduce from higher to lower rank, depose from a position of honour*) [14, р. 472]. Це стосується і головної героїні твору, і людини, дії якої призвели до морального падіння, а згодом й смерті цієї жінки. Цей чоловік, усвідомлюючи недостойність своєї поведінки, відчував душевне спустошення та докори сумління, що ілюструє висловлювання *He saw the squalid track of his vice, miserable and malodorous. His soul's companion*. Зневажливо-іронічну конотацію передано за допомогою метафоризованого вислову *the squalid track of his vice* з прикметником *squalid* (*naturally foul and repulsive ... in all cultivation or care*) [14, р. 1987] та адгерентно експресивними прикметниками оцінної семантики – *miserable* (*wretchedly unhappy*) [14, р. 1260] та *malodorous* (*evil-smelling*) [14, р. 1195]. Наступне висловлювання *His soul's companion* та речення *He thought of the hobbling wretches whom he had been carrying cans and bottles to be filled by the barman*, що містить

у своєму складі епітетну конструкцію *the hobbling wretches* (*hobbling* – uneven, clumsy, infirm) [14, p. 908] з лексемою *wretch* (one who is sunk in deep distress, sorrow) [14, p. 1162] актуалізує концепт REPENTANCE (the act of repenting, or being penitent; sorrow, regret or contrition for past action or conduct) [14, p.1705]. Це речення вказує на оцінку поведінки як такої, що значною мірою спровокована власне станом суспільства. Останнє наведене висловлювання набуває ознак риторичного характеру. Окличне висловлювання *Just God, what an end!* та останнє (також окличне) речення текстового уривку *But that she could have sunk so low*, імпліцитно виражаючи докір та несприйняття поведінки героїні твору, підводить своєрідний підсумок емоційної канви зображеної ситуації.

Надто детальний опис святкового прийому гостей із зазначенням усіх страв створює враження надмірності та зайвості. Прискіплива увага та нав'язливе ставлення до присутніх вносить у ситуацію нотки напруженості та психологічного дискомфорту. Поєднання різноманітних предметів різних форм та кольорів створило особливу атмосферу зайвої строкатості. У канву тексту це, однак, вносить додатковий елемент образності та творить особливий естетичний колорит: *A fat brown goose lay at one end of the table, and on the other end, on a bed of creased paper, strewn with sprigs of parsley, lay a great ham, stripped of its outer skin and prepared over with crust crumbs, a neat paper frill round its skin and beside this was a round spiced beef. Between these rival ends ran parallel lines of sides of side dishes: two little minsters of jelly, red and yellow; a green leaf-shaped dish with a stalked shaped handle, on which lay bunches of purple raisins and peeled almonds, a companion dish, on which lay a solid rectangle of Smyrna figs, a dish of castor topped with grated nutmeg, a small bowl full of chocolates and sweets wrapped in gold and silver papers and a glass in which stood some tall salary stalks. In the centre of the table there stood as sentries to a fruit stand which upheld a pyramid of oranges and American apples, two squat old-fashioned decanters of cut glass, one containing port and the other dark cherry. On the closed square piano, a pudding in a huge yellow dish lay in the waiting and behind it were three squads of bottles of stout and ale and minerals, drawn up according to the colours of their uniforms, the first two black with brown and red labels, the third and smallest squad white, with transverse green sashes. ... Mary Jane settled down quietly to her supper but Aunt Kate and Aunt Julia were still toddling round the table walking on each other's heels, getting on each other's way and giving each other unheeded orders. Mr. Brown begged them to sit down and eat their suppers, and so did Gabriel, but they said there was time enough so that, at last, Freddy Molins stood up and, capturing Aunt Kate, plumped her down on her chair amid general laughter* [15, p. 192–194]. У наведеному дискурсивному фрагменті інверсивна модель “*предикат–суб'єкт*” виконує переважно фактологічну функцію, зокрема номінації та опису страв святкової вечері. Надмірно детальна концентрація на кожному з предметів опису, а також творення додаткової образної конотації через використання кольором надає текстовому фрагменту додаткової образності, створює враження надмірності та удаваної розкоші. Це, однак, не викликає захоплення у більшості присутніх. Наступні висловлювання, поєднані сурядним зв'язком *Mr. Brown begged them to sit down and eat their suppers, and so did Gabriel, but they said there was time enough so that, at last, Freddy Molins stood up and, capturing Aunt Kate, plumped her down on her chair amid general laughter* аргументують

таке ставлення. Надмірна метушливість та невгамовність героїнь твору (*Aunt Kate* та *Aunt Julia*) дратувала деякого з присутніх, і ті вимагали спокою. Емоційна маркованість вказаних синтаксичних конструкцій також детермінується вживанням інверсивної моделі з допоміжним дієсловом *do* для наголошення суб'єктних рематичних елементів як значущих компонентів змістової канви текстового уривку. Частина синтаксичної конструкції *at last, Freddy Molins stood up and, capturing Aunt Kate, plumped her down on her chair amid general laughter* підсилює виразність, передаючи різко негативну реакцію одного з героїв твору на поведінку інших, зокрема радикальний резонанс, що призвела до доволі дивної та, можливо, неочікуваної реакції присутніх. На лексичному рівні про це свідчать лексема *capturing* (*Aunt Kate*) та фраза *plumped her down on her chair amid general laughter*, у якій адгерентно експресивна лексема *plump* (*down*) (*also fig.* – to draw, force, move out) [14, p. 1619] підсилює іронічну конотацію та загальний емоціональний фон контексту.

Висновки. Звернення до англійської модерністської літератури, зокрема художньої прози Д. Джойса, не втрачає актуальності в парадигмі сучасних філологічних досліджень, зокрібно, коли йдеться про збірку оповідань “Дублінці”. Це зібрання короткої прози подає панорамний портрет Дубліна та його мешканців початку ХХ століття, оскільки змальовує вулиці міста, зображає характери окремих людей, взаєностосунки між ними, а також із суспільством, у якому вони живуть. Однією з вагомих характеристик прози письменника є розкриття складності та суперечливості людини у стосунках з іншими, іронічне ставлення до себе, свого оточення та суспільства загалом, зокрема через розкриття психоемоційного стану у різних ситуаціях, в такий спосіб формулюючи власне ставлення через сприйняття особистої позиції та становища інших. Для творення особливої синергетики художнього дискурсу письменник вдавався до поєднання різноманітних засобів, риторичних фігур, демонструючи при цьому синергію мовних категорій та підходів. Інверсії, як риторичні фігури, належить чільне місце у творенні виразності як окремих фрагментів, так і тексту загалом. Окрім суто актуальної функції, ця стилістична фігура виконує роль увиразнення елементів контексту. У текстах Д. Джойса інверсивні конструкції використовуються для номінації окремих осіб та вияву ставлення до цих осіб як чинників, що формують негативне чи позитивне емоційне сприйняття безпосереднього оточення. У художніх контекстах інверсивні конструкції використовують для опису зовнішності персонажа з метою надання додаткових характеристик, а також для розкриття психоемоційного ставлення до іншої людини через суспільну думку щодо її соціально неприйнятної поведінки. Д. Джойс майстерно використав цей стилістичний засіб для формування оцінки ситуації та окремих людей через детальний опис предметів (страв святкового столу), створюючи враження надмірності та зайвої розкоші. Додаткові образні конотації, що також увиразнюють сприйняття, у наведеному фрагменті, притаманні колоремам. Показна строкатість в описі предметів та надмірна метушливість героїнь твору спровокувала несприйняття та осуд з боку присутніх, які намагались вплинути на поведінку цих жінок та змінити ситуацію й атмосферу загалом. В аналізованих уривках тексту емоціогенність інверсивних структур доповнюють інші різнорівневі засоби виразності, підсилюючи образність та значною мірою впливаючи на сприйняття тексту читачем.

Дослідження функціональної парадигми інверсії та інших риторичних фігур у творах Д. Джойса, а також інших представників модернізму в англійській літературі, становить перспективний напрям подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бандровська О. Т. Модернізм між минулим і майбутнім: антропологічний дискурс англійського роману : монографія. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. 444 с.
2. Глушенко В. А. Лінгвістичний метод і його структура. *Мовознавство*. 2010, № 3. С. 32–44.
3. Дружина Т. А. Психолінгвістичний підхід до аналізу художнього твору (на матеріалі уривка з роману М. Л. Stedman “The Light between Oceans”). *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського*. 2019. № 28. С. 86–94.
4. Засекіна Л. В., Засекін С. В. Психолінгвістична діагностика. Луцьк : Редакційний відділ “Вежа” Волинського національного університету імені Лесі Українки, 2008. 188 с.
5. Іванова Л. П. Методи та методики лінгвістичного дослідження. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2022. 108 с.
6. Піхтовнікова Л. С., Домброван Т. І., Єнікєєва С. М., Семенець О. О. Лінгвосинергетика : підручн. для студ. філол. спец. ВНЗ / за заг ред. Л. С. Піхтовнікової. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. 288 с.
7. Толочко О. Я. Інверсія як риторична фігура: семантичний механізм та експресивний потенціал (на матеріалі англійської та української мов) : автореф. дис. ...канд. філол. наук: 10.02.15. Київ, 2021. 20 с.
8. Фоменко Є. Г. Синергетика художнього дискурсу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Філологія*. 2014. Т. 9. № 10. С. 190–193.
9. Шевченко Л. І. Горизонти модерної лінгвістики. Уклад. Л. В. Дергач, Л. Ю. Сизонов. Київ : “Київський університет”, 2014. 317 с.
10. Jannidis F. Character. *Handbook of Narratology* / ed by P. Hühan, J. Pietr, W. Schmid, J. Schönert.. Berlin, New York : Walter de Gruyter, 2009. P. 14–29.
11. Olivera P. N. Dubliners by James Joyce and its representation of the Irish independence process. *Mosaico, SJRio Preto*. 2015. V. 14, N. 2. P. 155–164.
12. Psycholinguistic research methods. P. 251–257. URL.: <http://linguisticsnotes.files.wordpress.com/2011/04/Anderson-altman-garrod-papers-2006.pdf>

СЛОВНИКИ ТА ДОВІДКОВІ ВИДАННЯ

13. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія: Полтава : Довкілля-К, 2011. 844 с.
14. The Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles / rev. and ed. C. T. Onions. New York : Oxford University Press, 1975. V. 1–2.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

15. Joyce J. Dubliners. Richmond: Alma Classics, 2017. 246 p.

REFERENCES

1. Bandrovska O. T. Modernism mizh mynulym i maibutnim: amtropolohichniy dyskurs anhliyskohoro manu [Modernism between Past and Future: Anthropological Discourse of the English Novel] : monografiya. Lviv : LNU imeni Ivana Franka, 2014. 356 s.
2. Hlushchenko V. A. Lingvistychnyy metod I yoho struktura [Linguistic method and its structure]. *Movoznavstvo*. 2010. № 3. S. 32–44.
3. Druzhyna T. A. Psykholingvistychnyy pidkhid do analizu khudozhnyoho tekstu na materialy uryvka romanu M. L. Stedman “The Light between Oceans” as based on the Extract from the Novel “The Light between Oceans”]. *Naukovyy visnyk PNPU im K. D. Ushynskoho*. 2019. № 28. S. 86–94.
4. Zasyekina L. V., Zasyekin S. V. Psykholingvistychna diagnostyka [Psycholinguistic Diagnostics]. Lutsk : Redaktsiynnyy viddil “Vezha” Volynskoho natsional’noho universytetu imeni Lesi Ukrainky, 2008. 188 s.
5. Ivanova L. P. Metody ta metodyky lingvistychnoho doslidzhennya. Kyiv : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2022. 108 s.
6. Pikhovnikova L. S., Dombrovan T. I., Enikeyeva S. M., Semenets’ O. O. Lingvosynergetyka [Lingual Synergetics]: pidruchn. Dlya stud. filol. spets. VNZ/ za zag red L. S. Pikhovnikovoyi. Kharkiv : KHNU imeni V. N. Karazina, 288 s.
7. Tolochko O. Ya. Inversiya yak rytorychna figura : semantychnyi mekhanizm ta eksprysyvnyi potentsial (na materialy angliys’koyi ta ukrains’koyi mov) [Inversion as a rhetorical figure : Semantic mechanism and expressive potential (as based on English and Ukrainian languages) : avtref. kand. filol. nauk: 10.02. 15. Kyiv, 2021. 20 s.
8. Fomenko Ye. H. Synergetyka khudozhnoho dyskursu. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya Filolohiya*. 2014. T. 9. № 10. S. 190–193.
9. Shevchenko L. I. Horyzonty modernoyi lingvistyky [Horizons of Modern Linguistics] / uklal. L. V. Derhach, L. Yu. Syzonov. Kyiv : “Kyivskyy Unversytet”, 2014. 317 s.
10. Jannidis F. Character. *Handbook of Narratology* / ed by P. Hühan, J. Pietr, W. Schmid, J. Schönert. Berlin, New York : Walter de Gruyter, 2009. P. 14–29.
11. Olivera P. N. Dubliners by James Joyce and its representation of the Irish independence process. *Mosaico, SJRio Preto*. 2015. V. 14. № 2. P. 155–164.
12. Psycholinguistic research methods. P. 251–257. URL.: <http://linguisticsnotes.files.wordpress.com/2011/04/Anderson-altman-garrod-papers-2006.pdf>

DICTIONARIES AND REFERENCE BOOKS

13. Selivanova O. O. Lingvistychna entsyklopediya [Linguistic Encyclopedia]. Poltava : Dovkillya-K, 2011. 844 s.
14. The Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles /rev. and ed. C. T. Onions. New York : Oxford University Press, 1975. V. 1–2.

SOURCES

15. Joyce J. Dubliners. Richmond : Alma Classics, 2017. 246 p.

Стаття надійшла до редколегії 02.03.2024

Прийнята до друку 04.05.2024

**INVERSION AS A RHETORICAL FIGURE
IN ENGLISH MODERNISTIC DISCOURSE
(SYNERGETIC AND PSYCHOLINGUISTIC DIMENSIONS)****Orest Tolochko**

*Ivan Franko National University in Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
orest.tolochko@lnu.edu.ua*

The article elucidates synergetic and psycholinguistic aspects of functioning of the inverted text contexts' in J. Joyce's literary works. In the analyzed fiction fragments, inversion as a rhetorical figure constitutes a remarkable means of text expressiveness. Alongside performing a factual function, inversive constructions are used for: (1) emphasis of semantic units of the conceptual character to form positive or negative perception of the immediate environment; (2) nomination and estimation of the immediate surroundings; (3) description of a character's appearance aimed at specifying its additional features; (4) revelation of psycho-emotional attitude towards the other person by means of negative estimation (disapproval) of her behavior which consequently led to her social and moral degradation; (5) formation of the situation's interpretation through the detailed description of objects. This also reflects the attitude to people with whom one was supposed to stay and communicate, openly showing his sickness of people and the surrounding atmosphere. The application of synergetic and psycholinguistic approaches to the analysis of belles-letters discourse assists to its profound interpretation in the aspect of content- and intent analyses aiming to disclose the writer's expectations of the recipients' reaction to the depicted artistic reality. Synergetic dimension of the text envisages consideration of its components with regard to the multi-level structure of statements within the framework of the analyzed macrocontexts. Profound linguistic analysis as well application of some of the psycholinguistic research techniques contributes to comprehensive interpretation of literary works.

Key words: inversion, synergetic and psycholinguistic dimensions, expressiveness, stylistic function, prose of J. Joyce, context, rhetorical figure.